

ЗМІСТ

<i>Вступ у війну</i>	15
<i>Словник</i>	22
1. СПИРАТИСЯ НА РЕАЛЬНІСТЬ	33
<i>Комунікація народжує світ</i>	34
<i>Інтернет – Бог</i>	66
<i>Реальність і як її захищати</i>	92
2. КРИТИЧНО МИСЛИТИ	131
<i>Сентиментальна програмована машина</i>	132
<i>Лагідна маргіналізація</i>	149
3. КЕРУВАТИ ЕМОЦІЯМИ	175
<i>Дофамін рулить</i>	176
<i>Лента за лентою новини подавай</i>	196
<i>Фейк-менеджмент</i>	214
4. ВІДЧУВАТИ СПІЛЬНОТУ	237
<i>Чужої аудиторії не буває</i>	238
<i>Пароль: ПЗРК-ЛСД-ЗП</i>	256
<i>Надлюдська спільнота</i>	286
5. ВЗАЄМОДІЯТИ З ДЕРЖАВОЮ	307
<i>Третя світова комунікативна</i>	308
<i>«Без его. Без придурків. Без примадонн»</i>	329
<i>Епілог. Ефект Бабченка</i>	355
<i>Подяки</i>	365
<i>Примітки</i>	367
<i>Про автора</i>	383

*тихо тече струмочок
знаєш а це ж він
нам промиває мізки*

Ігор Гусєв, український художник ХХІ ст.

*Розум сам собі господар і в собі
Може створити з пекла рай і пекло з раю*

Джон Мілтон, англійський поет ХVІІ ст.

ВСТУП У ВІЙНУ

**"Південмаш" назвав статтю NYT
щодо ракет провокацією**

**У всіх сусідів кращий
мобільний інтернет, ніж в
Україні**

**В ОАЕ створили правила
дорожнього руху для безпілотних
авто**

Із цих заголовків усе й почалося. Одного дня я натрапив на них у стрічці відомого онлайн-видання. Там було й чимало інших новин про чергові «зради» в реформах та боротьбі з корупцією в Україні. Стрічка так ними рясніла, що запам'ятовувалося лише загальне враження – усе вкрай погано.

Жорсткий світ комунікацій навчив мене чотирьох «НЕ»: не дивуватися нічому, не вірити в інформацію з першого погляду, не брати все близько до серця й не поспішати з оцінками. Тому ані ці новини, ані їх бурхливе обговорення в моїй стрічці у фейсбуці нічого в мені не зворушили. Це був просто черговий день щоденного інформаційного пекла.

На той момент я вже рік як займався класичною дипломатією. Я був вільний від безперервного занурення у світ війни за реальність. Завдяки цьому я міг із достатньої фізичної та емоційної відстані озирнутися на вчора, поспостерігати за сьогодні й подумати про завтра. І саме того дня, саме завдяки тим новинам усе зійшлося до купи.

Дивлячись на них, я думав про те, як ці новини сприймають люди, котрі не знають, як і з чого робиться комунікація. Чи розуміє споживач інформації, що:

- статтю в *The New York Times* із припущенням, нібито Україна допомагала Північній Кореї розробляти заборонені ракети, за класичною схемою використовують як зброю проти України у світовій комунікативній війні? Припущення авторів публікації не підтвердилися, чого й слід було очікувати. Але поки це з'ясувалося, хвиля звинувачень і підозр прокотилася як всередині нашої держави, так і за її межами. До того ж не факт, що ті, кому потрапило на очі звинувачення, надруковане в солідній газеті, прочитали й спростування;
- медіа свідомо обирають негативні заголовки для новин? За даними того самого джерела, попри низьку якість мобільного інтернету, Україна має швидкий широкосмуговий інтернет, кращий, ніж у деяких сусідів. Але, як це повсюдно відбувається в медіапросторі, перевагу здобула негативна інформація. Позитив же зазначили в підзаголовку, до якого багато людей не доходять, обмежуючись читанням першого рядка;
- безперервний потік «зради» чинить руйнівний вплив на те, як людина сприймає реальність? Як наслідок — членів суспільства одного за одним поглинає депресія,

і їхня комунікація обмежується лише нею. У такому стані вони стають легкою поживою для маніпуляцій – особливо під час виборів;

- сучасні комунікативні технології дали державам, політикам, компаніям, громадським організаціям, лідерам суспільної думки й терористам безпрецедентно потужні можливості впливати на переконання, емоції та вибір людини? Правила протидії цьому впливу, що відбувається тут і зараз, нині куди важливіші для нашої безпеки, ніж, скажімо, правила руху для безпілотних автомобілів, які поступово починають ставати для нас чимось звичним.

Кожне запитання породжувало кілька нових, а вони – ще більше запитань. На деякі з них я знав відповіді. Що ж до інших знав лише, де шукати. Книжка назрівала. На шляху до її появи залишалася головна перешкода – лінощі. Той факт, що ви зараз читаете ці рядки, дивує мене. Але це свідчить, що я таки переміг самого себе.

Кажу об'єктивно:

це дуже суб'єктивна книжка.

У її основі – мій власний досвід. Я здобував його, коли допомагав із комунікаціями політикам, бізнесменам, митцям та державі. Мої клієнти були дуже різними, але всі вони стикалися з однаковими проблемами й вели одні й ті самі війни. Просто кожен у своїй сфері.

Вирішальним моментом стала агресія Росії проти України. Вона повернула мене на державну службу до Міністерства закордонних справ. І подарувала, без перебільшення, унікальний досвід.

Я дуже хотів би здобути його за інших обставин. Хотів би, щоб це не моя країна відчайдушно воювала з ворогом. Але сталося як сталося.

Читаючи, ви невдовзі зауважите, що одна з наскрізних ідей книжки – необхідність дерадикалізації суспільних настроїв в Україні інструментами комунікації. Зокрема, ми будемо говорити про те, як налагоджувати діалог між спільнотами. І як не «вестися» на теми, що нас роз'єднують.

«З таким мирним настроєм війну не виграєш!» – заперечить хтось. Я ж наполягаю: перемогти зовнішнього агресора можна, лише цілісно мобілізувавши внутрішні сили.

Наш радикалізм має бути спрямовано не всередину, а назовні. І лише проти загрози, що становить життєву небезпеку для України. А внутрішня радикалізація нашого суспільства, його фрагментація й занурення у стан «зради» – воєнні цілі Росії.

Читаючи мої свідчення про події 2014-2015 років, ви зможете зазирнути за лаштунки держави, яка воювала за своє виживання. По тексту розкидано різні епізоди з того періоду. Вони демонструють, із чого та як створювалася частина політики, що зрештою допомогла країні вистояти в момент найсильнішого удару.

Я також додав чимало історій інших людей та результатів досліджень, але намагався не переборщити. Адже вам ніколи читати занадто довгі непрактичні книжки.

Висновки науковців важливі. За нас воюють, використовуючи комунікативні фішки. І ми вже не уявляємо свого життя без них. Вони існують завдяки дослідженням психології, нейрофізіології, робототехніки, штучного інтелекту та інших сфер. Саме там закодовані відповіді на більшість запитань.

За допомогою комунікацій наше життя розігнали до шаленої швидкості. Ми ледь встигаємо ковтати терабайти ін-

формації. Вони безперервно бомбардують нас звідусіль, а ми розганяємо їх далі.

Нам рідко вдається якось осмислено впорядкувати їх, щоб зрозуміти, куди нас намагаються скерувати. Адже якщо вони нас бомбардують, значить, це комусь потрібно. Ці «хтось» добре відомі: компанії, політики, громадські організації, держави й кожен, хто зацікавлений нав'язати нам певні переконання та емоції.

Якщо в нас немає цілісної картини, це спрощує атаки на нас і зовнішнє управління нами. Я прагну дати узагальнене уявлення про налаштування щоденної комунікативної війни за реальність. А вона – хочемо ми це визнавати чи ні – стосується кожного.

Лукава народна мудрість «У кожного своя правда» стала базовою зброєю цієї війни. А популярне бентежне запитання «Кому вірити?» – її результатом.

У світі занадто багато не лише брехні, а й версій правди. У цій множинності єдина правда, що заслуговує на вашу підтримку, не обов'язково буде посередині, рівновіддалено від усіх інших (ще одна поширена, але хибна думка).

Правда перебуває десь між фейками та іншими правдами.

**І я дуже хочу, щоб ця книжка допомогла вам
знайти цю точку опори.**

Для цього пропоную свої п'ять перевірених правил організації ефективного самозахисту і, в разі потреби, переходу в контрнаступ:

1. Спиратися на реальність.
2. Критично мислити.
3. Керувати емоціями.
4. Відчувати спільноту.
5. Взаємодіяти з державою.

Наприкінці кожного розділу ви знайдете рубрику «Що робити?». У ній – лаконічні рекомендації щодо ключових кроків, які варто здійснити, щоб застосовувати ці правила в щоденному житті.

П'ять правил варто опанувати, щоб через комунікації вас не спіткало дещо справді кепське – втрата людської подоби і здатності робити усвідомлений вибір.

Звісно, перша реакція кожної людини – сподівання, що погане може трапитися з будь-ким, але не з нею. Проте слушно сказано, що «сподівання не є дієвою військовою доктриною»¹. Щоб уникнути поганого сценарію, нам треба знати правила і вміти застосовувати їх у житті.

Ці правила універсальні, оскільки немає жодної принципової різниці між засадами та механікою міжлюдських, комерційних чи державних комунікацій. Усі ми одними комунікаціями мазані. Те саме стосується війни в будь-якому її прояві та базових здатностей людини.

Кожен із нас впливає та зазнає впливу. Кожен із нас є потенційним нападником, захисником або жертвою комунікативної війни. Кожен із нас сам обирає свою роль. Тож цю книжку сконструйовано таким чином, щоб ви могли прочитати її як людина, яка і споживає, і комунікує інформацію. Наприклад, коли просто коментуєте чи поширюєте дописи в соцмережах або коли фахово працюєте у сфері комунікацій.

У нашому світі смартфонів та відкритих знань професіонал і аматор мають рівнозначний потенціал участі у війні за реальність. Хоч би ким ви були, дві речі варто запам'ятати твердо:

**треба вміти воювати за мир; дія і бездіяльність людини –
рівнозначні за силою внески у війну.**